

{ koaderno } **Garazi Goia**

Poesiak, errutinak eta sorpresak

Ez ditut behin eta berriz errepikatzen diren eguneroko ohikeriak gehiegi atsegin. Inprobisazioak eskaintzen duen zirrara faltagatik. Aspertzeko beldurak bertigoa ematen didalako. Edo, gauza gehiegi daudelako egiteke bizitzan; gauza gehiegi daudelako denbora hain preziatua egiten dutenak. Bada esaera bat ingelesez, askotan aipatzen didatena nire ingurukoek: «Plater gehiegi dituzu makilen gainean biraka. Akaso, onartu beharko duzu, bat edo beste lurrera erortzeagatik ez dela ezer gertatzen». Baina onartzea, etsitzea da. Plater gutxiago biraka dituztenak kezka gutxiagorekin dabil-tza, normalean. Kanpotik itxura hori ematen dute behintzat. Ez dituzte hainbeste amets lortzen ordea.

Orokorrean, ez ditut errutinak gogoko. Baina salbuespenak daude, noski, gauza guztietan bezala. Eta, nik ere, goizeko lehenengo kafea hartzen dudanean edo kafea hartzeko denborarik ez dudanean, lanera joateko autobusera igotzen naizenean, beti gauza berdina egiten dut: poesia bat irakurtzen dut. Goizalde Landabasok bidalitako poesia bat.

Derek Walcott poetaren istorioa jakin dut aste honetan. Hain zuzen, Landabasok poesia bat bidaltzen digun bakoitzean, poeta bat aurkezten digu eta aurkezpenerari paragrafo txiki bat gehitzen dio; gogoeta batekin, poetaren bizitzako gertaeraren batekin, edo besterik gabe, goizeko ordu txikietan, ordenagailua piztu eta guri mezua bidaltzera doanean burutik pasatzen zaion zerbaitekin.

Horrelaxe ezagutu nuen aurreko astean Derek Walcott poeta eta “Maitasuna, maitasunaren ostean” izenburuko poesia. Azken lerroak itzultzen ditut hemen, merezi dutela iruditzen zitzaidan irakurri nuen unean. Eta, gaur, berriro ere poesia horren bila hasi naizenean, antzeko zerbaite sentitu dut. Horrela diote lerrook: «Jaso idazmahaian dauden gutunak, argazkiak eta etsipenezko lerroak./ Askatu zure irudia ispilutik./ Eseri zaitez./ Ospatu zure bizitza».

Eta, honokoa esanez aurkeztu zigun Landabasok Derek Walcott: «Gaurko poetaren izena Derek Walcott da.

Karibeko irla txiki bateko poeta, Santa Luziako. 1992. urtean Nobel saria lortu zuen, edo eman zioten. Antzezlanak idazten dituen anaia bizki bat dauka, Roderick Walcott. Gurasoek poesia idazten zuten eta, finean, zer espero daiteke poesia artean hezitako umeengandik? Bada, horixe».

Idazlearen poesia gehiago irakurri ditut aste honetan. Baita bere bizitzari buruz idatzi bat edo beste ere. Agidanez, hamalau urte zituela argitaratu zituen Walcott bere lehenengo lerroak. Erlijio gaiak jorratzen zituen poesia bat zen eta apaiz katoliko batek arnegu bat zela esan zuen. Hemeretzi urte zituela, bere poesia liburua argitaratu nahi zuela esan zion amari eta horretarako berrehun dolar behar zituela. Saint Luciako eskola bateko irakaslea zen bere ama eta ez zuen dirua

Bada esaera bat ingelesez, askotan aipatzen didatena nire ingurukoek: «Plater gehiegi dituzu makilen gainean biraka. Akaso, onartu beharko duzu, bat edo beste lurrera erortzeagatik ez dela ezer gertatzen». Baina onartzea, etsitzea da

erruz irabazten. Gainera, alarguna izanda, familia aurrrera ateratzeko ozta-ozta iristen zitzaion, eta, horrez gain, berrehun dolar aurkitzea benetako esfortzua zen. Ama erabat kezkatuta ikusi zuela gogoan omen du Walcott, benetan egin nahi zuena semeari laguntzea zelako. Nolabait dirua lortu omen zuen. Walcott bere poesia bilduma Trinidad irlara bidali zuen bertan inprimatzeko. Liburuak bidali zizkiontenean, bere lagunaren artean saldu zituen eta amak emandako diru hura erreperatu zuen.

Nonbait irakurri dut esaldi hau; ez dakit non, baina ez zait sekula ahazten. «Nola esango diot nire alabari bere ametsak jarraitzeko, nik neureak jarraitu ditudala erakutsi ezin badiot».

Ospatu zure bizitza.

Platertxoek biraka jarraitzen dute. •

«Helburuei eutsiz, betaurrekoak aldatu behar ditu askapen mugimenduak»

Posible ote XXI. mendean estatu burujabe berri bat sortzea? Eta posible balitz, nola eraikiko litzateke? Eta zer antolamendu politiko izango luke? Badi-ra hamarkada batzuk jada Euskal Herriaren independentziaz hausnartzen hasi ginela. Denborak, ordea, aurrera darrai, eta berarekin darama gizarte oso bat, pentsamoldez eta jokamoldez etengabe aldatzen doan gizarte bat. Hori hala, ba ote du gaurkotasunik independentziaren aferak XXI. mendeko Euskal Herrian? Eta hala balitz, zer iturri ideologikotatik edaten du? Eta zer bilakaera historiko izan du?

Serie baten lehen pasartea baino ez da datozen lerroetan aurkituko duzuna. Independentziaren inguruan hausnartzen jarri ditugu Andoni Olariaga –pasarte honetako protagonista–, Unai Apaolaza, Jule Goikoetxea eta Imanol Galfarsoro. Aitzakia, “Independentzia helburu” izenburupean argitaratu duten saiakera. Hala, lau astez jarraian aipatu protagonistotako bat ekarriko dugu GAUR8ren orriotara. Hasteko, Andoni Olariaga. “Hautsi da anphora. Erresistentziatik eraikuntzara” bezala bataiatu du bere saiakera. Ea ba zertan den.

Indartsu ekiten diozu lanari. Diozu euskal askapen mugimendua erantzun batzuekin baina galderarik gabe geratu dela. Zer dela eta?

Garai historiko bakoitzak iturri intelektual jakin batzuetatik edaten du, borroka batzuetatik, historiako gertakizun batzuetatik. Euskal askapen mugimendua, gaur egun ezagutzen dugun moduan, 60ko hamarkadan gorpuztu zen, beste galdera batzuk egiten ziren garai batean, beste garai bateko literaturarekin, bestelako testu-inguru soziopolitiko batean. 50 urte hauetan, ordea, gauzak asko alda-

ANDONI OLARIAGA

ERRESISTENTZIATIK ERAIKUNTZARA

Filosofian lizentziatua, Lapiko Kritikoa kolektiboko kide da egun Andoni Olariaga (Berriz, 1984). Berriki, Jakin taldeko partaide izendatu dute.

Aimar Etxeberria Korta

tu dira mundu mailan, eta, tes-tuingurua aldatzearekin batera, galderak ere aldatu egin dira. Sinpleki esanda, euskal askapen mugimenduak dituen erantzunek beste garai bateko galderei erantzuten diete.

Zeintzuk ziren, bada, atzean utzi dugun garai historikoaren ezaugarri nagusiak?

Euskal askapen mugimenduari dagokionez, ezaugarri bat gatazka eredia bera izan daiteke. Soziologikoki jada gaingaituta dagoen “nik kolpatzen zaitut, zuk kolpatzen nauzu” eredia, hots, estatua-rekin aldebikotasun borroka bat planteatzen zuen eredia. Soziologiak demostratu du eskema hori agortuta dagoela; baina bere garaian balio izan zuen. Beste ezaugarri bat nazio ikuspegia izan daiteke. Garai hartako literaturari erreparatuta, aurkitzen gara nazio ikuspegi batekin zeinak ez duen kontuan hartzen nazio bat identitate kolektibo baten emaitza dela. Nazio ikuspegi erabat esentzialis-ta da, antihistorikoa, zeinak dioen helburua behinola existitu zen nazioa berreskuratzea dela. Pentsaera horrek ekarri du, adibidez, Nafarroako Estatuaren berresku-raparen ideia muturrera dar-maten munstroen sorrera. Ikusmolde horrek, ordea, ahaztu egiten du nazioa egunero-egune-ro eraikitzen eta deuseztatzen dela, modu oso tribialean gainera: egunkarien bidez, telebistarekin, egunero kontsumitzen ditugun gauzen bidez...

Bereizgarriena, ordea, politika ulertzeko modua bera da. Erakunde armatua –ETA– sortu zenean, eta ekinbide armatuari bide eman zitzaionean, guztiz beharrezkoa zen gatazka politikoaren planteamendu mitiko bat egitea. Hau da, Estatuarekin gatazka ba-tean sartzen gara eta egunen ba-tean iritsiko da momentu bat non negoziaketa batzuen ondorioz gu-re helburuak erdietsiko ditugun. Ikuspuntu horrek marxismo zah-harrarekin dauka zerikusia, zeinak iraultza eguna, aurreko gizarte-a eta ondorengo gizartea bereizten zituen. Sinbolikoki in-dar handia duen ikuspuntua da, euskal askapen mugimenduak garatu duen bezalako borroka ba-

tean ilusio eta esperantza piztaile delako. Baina gerora elementu horiek guztiek sortu dute mugimendu bat, lausotzen oso zaila den identitate bat. Hori ezin da goizetik gauera aldatu, eta orain trantsizio fase horretan aurkitzen da euskal askapen mugimendua. Hori hala, jendeak bere burua birziklatu beharra dauka.

Birziklatu, bai, baina, lurzoru lanak egingo dituen paradigma filosofikoa falta baldin bada, zeren gainean?

Hori da euskal askapen mugimenduak duen tragedietako bat, baina, aldi berean, duen indargu-neetako bat ere bada. 60ko hamarkadan “nahikoa” zen gerrillen borroka egiteko, adibidez, Che irakurtzea; eredu organizatiboak ere kopiatu egiten ziren, baita nazio ikuspegi edo askapen estrategiak ere. Horiekin lurzoru finko bat osatzen zen, Biblia bezala jarraitzen zena. Gaur egun, ordea, ez dago errezetarik ezkerrentzat, ezkerre bera ere galdu antzean da-bilelako. Eta askapen estrategiekin ere gauza bera pasatzen da; is-piluak falta dira. Baina abagune egokia izan daiteke oharrezko po-litikaren funtsa apustua dela, eta apustuak egiteko alde z aurretiko erreferentziak balia daitezkeela, modu partzial batean betiere.

Baina, lurzoru finkorik bada, hori da aldaketa guztiak gizartearekin batera eman behar direla. Hala eginez gero, eta ez duzunean dena eliteen arteko negoziaketa baten pean uzten, egindako aurrerapausoak, txikiagoak izanaga-tik ere, atzera bueltarik gabeak di-ra. Euskal askapen mugimendua oso ohituta egon da aldiz aurretik estrategia finko eta hertsia disei-natzera; Katalunian, adibidez, he-rri galdeketen uholdea hasi zene-an ez zekiten nora iritsiko ziren. Ekimenak, baina, masa kritikotako bat eta baldintza objektibo batzuk eraiki ditu, eta horrek ahalbidetu ditu ondorengo estrategia guz-tiak.

Paradigma aldaketa edo, zuk diozun bezala, erresistentzia fa-setik eraikuntza fasera igarotzea. Noiz hasi eta noiz amaitzen da erresistentzia fase hori? Eta zer ezaugarri ditu?

Argazkiak: Jaizki FONTANEDA | ARGAZKI PRESS

*«Hain izan da
tragikoa borroka,
eta hain izan dira
hertsia
borrokarako erabili
diren ideiak, hori
bera dela lehertu
dena. Jendeak
kontzeptu edo
estrategia jakin
batzuetara lotu du
bere identitatea.
Orain, baina, ari
gara eskatzen
jendeari gaur arte
sinesten zituen
elementu batzuei
uko egiteko»*

Zaila izaten da data zehatz batzuk ematea. Baina, sinbolikoki, esan daiteke erakunde armatuaren sorrerarekin hasten dela erresistentzia fasea eta jardun armatua uztearekin batera amaitu. Egia da fase horren baitan eman direla eraikuntza zantzu batzuk ere, baina aurrez azaldutako elementu horiek guztiek sustengatzen duten garai historiko batean zaila da eraikuntzaren praktika bere osotasunean garatzea. Fase baten amaieraren isla dira ondoren datozen erreakzioak; asko okerrak, aurreko klabeekin eginak baitira.

ETAren behin betiko su etena ulertzeko bi klabe dituzu: bata, estatuek ordainetan eman dutenari erreparatzea; bestea, gizartearen aurrean irabazi duzun horretan fokua jartzea. Analisiak lehenengo klabe horrekin eginez gero, argi dago armen uztea porrot handia izan dela, estatuek ez baitute ezer eman trukean. Irakurketak bigarren ikuskerarekin egin badi-tuzu, baina, gauzak asko aldatzen dira. Zer da irabaztea politikan? Irabaztea ez da estatuak kontzesioak egiten joatea, gizartearen aurrean zilegitasuna irabazten joatea baizik. Hori hala ulertuta, lorpenak handiak izan direla esan genezake, sozialki zein politikoki. Jendea, baina, erretxindu egiten da, eskema eta betaurreko zaharrekin dabil eta.

Mundua ikusi eta ulertzeko betaurrekoak zaharkituta geratu zaizkigu, beraz.

Zure betaurrekoak oinarritzen badira eskema batean non aldagaiak diren “borroka militar bat dago, negoziaketa bidez konponduko dena”, hots, iraultzaren irudipen guztiz mitikoa baldin badaukazu, betaurreko horiek jada ez dute balio. Baina gauza bat argi utzi behar da: ez dira euskal askapen mugimenduaren helburuak zaharkituak gelditu direnak. Helburu berak izanik betaurrekoak aldatzean dago gakoa.

Izan daiteke betaurreko berrien falta sortzen ari den disidentziaren arazoetako bat?

Hain izan da tragikoa borroka, eta hain ideia hertsia behar izan dela borroka horretarako, hori bera dela lehertu dena. Jendeak kontzeptu edo estrategia jakin batzuetara lotu du bere identitate emozional eta kolektiboa. Mugimendu politiko batek sortu du identitate hori, sinbologia oso indartsuarekin. Egoerak berak eraman du horretara. Orain, baina, ari gara eskatzen jendeari gaur arte sinesten zituen elementu batzuei uko egiteko... Normala da jendea minduta egotea. Baina esan behar da egun euskal askapen mugimenduaren baitan ematen ari diren eztabaida asko ez direla intelek-

*«Lurzoru finko
berririk bada hori
da aldaketa guztiak
gizartearekin eman
behar direla. Hala
eginez gero, eta ez
duzuenean dena
eliteen arteko
negoziaketa baten
pean uzten,
egindako
aurrerapausoak,
txikiagoak
izanagatik ere,
atzera bueltarik
gabeak dira»*

tualak; hainbatek bere identitatea babestu eta gordetzearekin duen nahiarekin dute zerikusi handia-goa.

Zer ezaugarri izan beharko litzukete mundu ikuskera edo betaurreko berri horiek?

Erresistentzia izpirituaren beste ezaugarri bat da errealismo politikoa. Errealismoa ez zentzu posibiliba edo pragmatiko batean, alderantziz baizik. Zentzu horretan, George Lakoff hizkuntzalariaren aipatu bat ekarri nahiko nuke: «Errealitatea ‘ez da existitzen’, errealitatea marko batzuen bidez hauteman edo ulertzen dugu». Hala, batzuk errealitatea erakusten ahalegintzen diren heinean, besteek errealitatea hautemateko betaurreko berriak ematen dituzte. Kontua da errealitatea deskribatzen ez direla kontzientziak pizten; ezkerak betaurrekoak disputatu behar ditu. Eta hori borroka ideologikoaren bidez gartzen da. Beraz, euskal askapen mugimenduak borroka ideologikoa lehenengo mailara eraman behar du, marko berriak sortu behar ditu. Pentsa genezake “ezkerak” edo “independentziak” esanahi bat dutela, baina ez. Kontzeptuek, bere horretan, ez dute esanahirik; kontzeptuak borroka esparru dira. Hala badira da aktore politiko batzuk kontzep-

tuak esanahiz bete nahian ari direlako. Ezkerra ahalegintzen da bere burua berrasmutzen, kontzeptuei beste esanahi bat ematen, baina galdu egiten du. Zentzu horretan, euskal askapen mugimenduak onartu behar du zertan irabaz dezakeen eta zertan ez, eta onartu behar du ere ez dela berak nahiko litzuzken joko arauarekin jokatzeko ari. Horregatik, garrantzitsua litzateke lekuan leku marko egokiak hautatzea borroka ideologikoaren garapenerako.

Garai historiko berri honetan asko aipatzen den kontzeptua da aldebakartasunarena. Zer ekarpen nagusi egiten du eta zer potentzial dauka?

Aldebakartasunak eskaintzen duen indargune handiena da aldebikotasunarekin alderatuz gero gizarteak hartzen duela pisu osoa. Aldebiko eskeman pisu handia hartzen zuen ETAren ahalmen militarrek. Horretan jartzen da fedea eta horretara bideratzen dira esfortzuak. Aldebakarreko eskeman, berriz, zure ahalmenetan dago gakoa. Aldebakarreko eskeman ez da hain garrantzitsua estatua behartzearen ideia; egunero ari zara herria egiten estatua kontuan hartu gabe. Edozein eremutan balio lezake gainera: Gure Esku Dago, Euskal Herrian Euskaraz, Sare, bestelako mugimendu so-

zialetan... Irudikatzen duzun mundu hori ari zara eraikitzen, eta indar guztiak jendea ahaldundu, mobilizatu eta zeureganatzera bideratzen dituzu. Aldaketa totala da. Baina erresistentzia handiak daude gaur-gaurkoz aldaketa hori emateko. Oraindik orain “bestea”-ri begira (estatuak, EAJ) egiten ditugun mugimendu gehiegi euskal askapen mugimenduak. Kontua da ezin duela estrategia guztia horretara bakarrik bideratu, ezin duela bere proiektuak besteen akatsetan oinarrituta egon. Adibidez, Kataluniako kasuan argia da Estatu espainiarraren jarrerak independentismoa hazten lagundu duela, baina hazten lagundu duen moduan jaisten ere lagun lezake. Besteari begira baino hobe norberaren proiektuan jartzea indarrak; modu horretan ere lortuko duzu bestea mugiaraztea noizbait, herria sortzea.

«Herria sortu» diozu. Zein oinarriekin sortu izan du herria abertzaletasunak? Zer galga izan dezake horrek etorkizunera begira?

Abertzaletasunak herria edo subjektua sortzeko erabili dituen estrategia batzuk antzuak dira, esaterako gaur egun errepikatzen den lelo bat: “Euskal Herria inbaditua izan zenez, eskubidea daukagu berau berreskuratzeko”. Hori aurrez aipaturiko errealismoa da, okerrenekoa gainera. Euskal Herria berreskuratu behar dela diote, baina, berreskuratu, zer? Orain bost mende lapurtu ziguten bokadiloa jada jan dute, eta egun ez da existitzen. Ez dago ezer berreskuratzeko. Baina bada abertzaletasun mota horren garaipenik ere: lurraldetasunarena. Guztiz idealista izan da zazpi lurraldeen ideia, baina momentu batean balio izan du Euskal Herriaren ideia sustengatzeko. Eta ezinbesteko garaipen bat izan da.

Abertzaletasun esentzialista horrek, baina, baditu bere mugak ere. Ditugun hainbat mugimendu herritar oso folklorikoak dira, tamalez, eta abertzaleen arteko batasuna dute helburu –beste mito zahar bat–. Estrategia horrek tope argi bat dauka, eta da abertzaletasunak berak jartzen duena. Galga hori gainditu nahi bada, arrazoi

identitarioez gaineko beste batzuk batu behar dira independentismora. Hori lortetik oso urrun dago euskal askapen mugimendua, batez ere egiten dituen ekimenetan “euskal” bezala definitzeko sinboloak soilik erabiltzen baditu. Herri hau plurala baldin bada, zergatik ez sartu bestelako nazio sentimenduen sinboloak ere? Zein da helburua, independentzia lortzea edo identitatea mantentzea?

Garatu den abertzaletasun esentzialista horrek, baina, izango du ondorio positiborik ere, ezta?

Politikak asko dauka sinbologiatik eta alde irrazionaletik, eta gutxi arrazionaletik. Abertzaletasunak asko eragiten dio alde irrazional horri, eta horregatik mobilizatzen

«Zein da gure helburu estrategikoa, estatu jakobino bat ala gure balioekin estuago lotzen den estatu konfederal bat?»

du gehiago motibazio politiko gisa. Zentzu horretan, abertzaletasunak duen indarra “zureak” eusteko duen gaitasuna, fidelitatea da. Hori hala, ezin da erabat arrazionala den independentismo bat sor daitekeenik pentsatu; atzean beti egon behar du alde irrazional indartsu batek. Eta horretan nazio pertinentziak hartzen du indar gehien. Agian, egin behar dena da nazioaren ideia zabaldu, eta jende gehiago egin ideia horren parte; hau da, nazio inklusiboago bat eraiki beharko litzateke. Horrek eskatzen du errelato berri bat sortzea, kontakizun berri bat egitea, eta, noski, “euskal” sinboloak lautotzea.

Independentziara bidean, zein lirateke epe labur-ertainera begirako apustuak?

Apustuek aurkitzen garen faseari erantzun beharko liekete. Esan genezake erabakitze eskubidea gehiengoak onartzen duen ideia dela, beraz, zein litzateke hurrengo geldialdia? Zer erabaki nahi den izango da definitu behar den hurrengo elementua. Ezin da esan dena nahi dugula erabaki, dena ezerezaren sinonimoa baita. Euskal askapen mugimenduak proiektu bat definitzen joan behar du, eta horren araberrako apustuak egin beharko ditu. Zein da gure helburu estrategikoa, estatu jakobino bat, ala gure balioekin estuago lotzen den estatu konfederal bat? Eskaintza bat zehaztu eta helburu argiak behar ditu gehiengoak artikulatzen hasteko.

Zein da egun euskal askapen mugimenduaren osasuna?

Aurrez esan bezala, birziklatze momentu batean dagoela esango nuke; *impasse* momentu batean. Abagune baten erdian ere aurkitzen da: edo birziklatzen da edo eusten die iraganeko mitofultsuei. Beraz, ea arin pasatzen duen “aitaren heriotzak” eragin dion momentu traumatiko hau, nahiz eta jakin batzuk kanpoan geratuko direla –sortu den muntroa handia delako–. Ikusiko da nola gainditzen duen fase hau, baina bitartekoak behar dituz ahalik eta hobekien gainditzeko. Bitarteko horietako bat izan daiteke izan duen espirituaren argazki bat egin eta ohartzea egun ez diola balio. Errezeta ona izan daiteke gaixoarentzako.

Independentzia, zertarako?

Sinpleenera joanez, batek behin esan zidanari helduko diot: «Zertarako nahi duzue gehiago, autonomia nahikoa baldin badaukazue?». Erantzuna oso erraza da: «Eta zergatik ez osoa izan?». Nik horra eramango nuke, sinpleenera. Autonomia mugatua badaukat, zergatik ez izan gehiago, are, ahalik eta gehien? Finean, burujabetza osoa izateko, jendeak hanka sartu eta ardurak hartzeko aukera izan behar du. Jakin badakit, baina, horrek ez duela konbentzitu gabe dagoena besterik gabe konbentzitu.

Juanan RUIZ | ARGAZKI PRESS

IKUSMIRA

ONDO PASATZEKO ESKUBIDE ETA ASKATASUN BERDINA?

Inauteriak egunerokoa hankaz gora jartzeko egunak omen. Ez dirudi egia denik. Egunerokoa benetan hankaz gora jarriko baltz, egunerokoaren oso desberdina litzakeen errealitate horretan ez lirateke kabituko eraso sexistak. Horiek badaude egunerokoan; gehiegi, maizegi, bortitzegi, ohikoegi. Piraten, azafaten, behien, atsoen, indioen, txinatarren, tximinoen, sevillarren azpian ezkututzen diren erasotzaileek ezin dute ezkutatu barrukoak, benetan direna. Ezin diote eutsi besteen ipurdiak eta bula-

rrak bereak bailiran ukitzeko tentazioari. Mozorroari gailendu egiten zaio emakumeak begiratzeko duten modu ez osasungarri hori. Eta, batzuetan, gainera, taldean hauspotu egiten da lainez mingarri hori... Lantzen, Tolosan, Altsasun, Gasteizen eta toki guztietan, tamalez. «Ez jarri horrela neska, ez da hainbestera, inauterietan gaude!». Horixe, inauterietan gaude zu eta ni, berdinetik berdiner. Eta ondo pasatzeko eskubide eta askatasun berdina daukagu. Edo ez? amagoia.mujika@gaur8.info

HAURRAK GUTXI JATEN DU?

Haur elikaduran okerreko uste asko behera botatzen dabil Iñaki Irastorza pediatria

 OSASUNA / Nerea Goti

«Mi niño no me come. ¿Qué come mi niño?» EHUren programa pilotu bat da, gurasoei, irakasleei eta eskola jantokietako begiraleei zuzendutakoa. Hitzaldi formatua dauka eta Iñaki Irastorza espezialista da hizlaria. Haurren elikadurari buruzko gezurrak zuzendu eta gomendioak ematea ditu helburu nagusi egitasmoak.

Haurren elikadurak buruhauste bat baino gehiago ematen du bai etxe askotan bai ikastetxeetako jantokietan. Arazo horri erreparatuta eta haurren elikaduraren inguruan dauden okerreko usteak eta gezurrak zuzentzeko helburuarekin, “Mi niño no me come. ¿Qué come mi niño?” titulupeko hainbat hitzaldi eskaintzen ari da Iñaki Irastorza Gurutzetako Unibertsitate Ospitaleko irakasle eta pediatria.

Solasaldi horiek EHUk mar-txan jarri duen izen bereko kan-painaren barruan daude, eta ez dira gurasoentzako bakarrik, mezua irakasleei eta jantokieta-ko begiraleei bereziki zuzenduta baitago. Haurren elikadura aipa-tzen da, baina, Irastorzak dioe-nez, edoskitzaroan beharrezkoa den elikadura berezia kenduta, urte bat edo bitik aurrera umea-ren eta helduaren oinarritzko eli-kadura berdinak izan behar dira.

Oso ohikoa da gurean, hain justu ere, kanpainari titulua ematen dion esaldi entzutea: «Umeak ez du jaten». Bada, horren atzean okerreko usteak daudela dio Irastorzak. Bere esanetan, gurasook edota jatordue-tan begirale aritzen direnek ulertu behar dute kantitatea gu-txienekoa dela. Are gehiago esa-ten du: «Umeak zenbat erabaki-tzen du, gurasoek zer».

Estatu espainoletik kanpoko hainbat herrialdetako ospitale-tan pediatria kontsultetan lane-an egon ostean egiaztatu du Irastorzak Euskal Herriko eta Kataluniako ospitaletan egiten diren kontsulten portzentaje al-tu baten arrazoia umeak gutxi jaten duen ustea dela. Bere esa-netan, kezka hori kontsulten %7 eta %10aren artean dago, eta ho-ri «astakeri bat da».

Dioenez, horrela zabaldu bada ere, gure gizartean ez dago des-nutriziorik, eta, egon bada, zain-

tzan arduragabekeria egon dela-ko da. Ume bat jatu on izatea asko jatearekin lotzen omen du-gu. Pentsaera horrek badu arra-zoi bat, kontatzen duenez, gerra osteko goseteak bizi izan zituz-ten gure amamei entzundako «pentsamendu atabikoa» barne-ratu dugu, eta hor oker gabiltza. Argi azaltzen duenez, «haur bat 10-12 egun egon daiteke oso gu-txi jaten eta ez zaio ezer gerta-tzen». Nabarmentzen duenez, ume potolo bat ez da argal bat baino osasuntsuagoa, eta balite-ke alderantziz ere izatea etorki-zuneko osasunari begira. Adina-ri dagozkion taulen barruan egon beharko litzatekeen hau-rraren pisua eta altuera guraso-en genetikak aginduko du neu-rrri handi batean.

Irastorzak nabarmentzen du, edozein kasutan, bizitzaren le-henengo 1.000 egunetan hau-rraren osasuna oso lotuta dago-ela amaren ohiturekin. Azaltzen duenez, haurdunaldiaren aurretik eta haurdunaldian zehar obesoa den ama baten seme-ala-bak arrisku gehiago dauka hel-du obesoa izateko. «Edoskitzaro-an, umeak pertzentilen barruan koskortu behar dira, ez gara ume potoloak izaten saiatu be-har, dagozkien mailetatik gora

Iñaki Irastorza
gastroenterologoa eta
Gurutzetako
Unibertsitate Ospitaleko
irakasle eta pediatria da.
EHU

«EZIN DA AMORE EMAN, BAINA GATAZKA SAIHESTU»

Beste gauza askotan bezala ondo jaten ere ikasten da, eta, txiki-txikitatik egiten bada, hobe. Horixe da Iñaki Irastorza espezialistaren mezuaren beste atal bat. 9 eta 12 hilabete arteko haur batek gurasoekin egin behar ditu jatorduak, eta gurasoek afariaren ordua haurrarenera egokitu behar dute, «osasungarriagoa eta europarragoa da eta». Lehenik eta behin, gurasoak eredu izan behar direla dio, kontuan hartu behar baita «imitazioagatik» ikasten dugula tximinotik gatozen gizakiok. Haurrak elikagairen bat bereziki gorrotatzen badu «ez zaio ematen», baina, hori bai, zapore ezberdinak dastatzen ikasten denez, haurrei irakatsi egin behar zaie, «tematia baina gogaikarria eta hertsagarria izan gabe».

Zapore berriak sartzeko, eta edozein adinerako balio du gomendioak, elikagai berriaren sardexkada bat ematea eta prisarik gabe kantitatea handitzen joatea da giltza, baina liskarrik sortu gabe. Adibide gisa jartzen du tabakoa edota garagardoa lehen aldiz probatzean sortzen duten atsegin eza. Planteamendua da jatera jartzean lehen ariketa gisa elikagai berriaren kantitate txiki bat probatzen eman eta esatea “jan egin behar duzu, askarira arte ez duzu-eta besterik jango”; aurrerago bi sardexka izango dira, eta, urtebetera, plater osoa. «Kirolean bezala, praktikatzen ez baduzu ezin duzu maratoirik egin, jota bukatuko baituzu», dio Irastorza. Amaitzeko, argi dauka umeak kantitatea erabaki behar duela, eta, gurasoek, berriz, produktua eta honen kalitatea.

hazten direnek arrisku gehiago dituzte-eta gehiegizko pisua, artrosia, miokardioko infartu zorroztza, garun-infartua... izateko. Tabakoaren beraren aurretik obesitatea da gure gizartearen gaitasun kronikoen lehenengo zergatia».

PROTEINA GUTXIAGO

Bestalde, «esne asko edatea oso osasuntsua da» entzunda barneratu omen dugu esne asko edateren ohitura. Hitzaldietan Irastorzak nabarmentzen duenez, egunean esne kontsumoa 375 eta 500 mililitroren artean egon beharko litzateke; hasierako urteetan, gainera, adinari egokitutako esnekiak hartu behar litzukete haurrek. Hortik gorako kontsumo bat egiteak ez du zertan esan nahi haur hori hobeto elikatuta dagoenik.

Bestalde, haragia desmitifikatzeko deia ere egiten du adituak. «Barneratuta dugun ‘umeari, afaltzeko, oilasko bularra, legatza, haragi-bolak... ematen dizkiot’ kontzeptu hori okerra da». «Umeen dieta jatorri begetaleko elikagaietan oinarrituta egon behar da. Jaten dugunaren zati nagusia lehengo platerak izan behar dira: barazkiak, lekaleak,

Haurrei osasungarri jaten irakasteko hainbat gomendio ematen ditu Irastorzak eskaintzen dituen hitzaldietan.
THINKSTOCK

patatak, arroza, pasta eta okela kantitate txikian. Hori, osasuntsuagoa izateaz gain, merkeagoa ere bada, bi kilo haragi erosteko 24 euro behar dituzu, eta diru horrekin barazki asko erosi ahal da!», azaldu dio GAUR8ri.

Beste datu esanguratsu bat ere ematen du Irastorzak: egun EAEn umeek jaten dutenaren %22 jaten dute proteinetan, hau da, «hartu beharko luketenaren proteina kopuru bikoitza hartzen ari dira», nabarmendu du.

«ZUKUEK EZ DUTE EZER»

Postreen atalean sartuta, baiez-tapen argi bi egiten ditu Irastorzak: natillak eta txokolatezko kopak asteburuan jateko dira, zerbait berezi gisa, eta, zukuak, etxekoak badira ere, «ez dute ezer»; beraz, horiek ere astean behin, eta inolaz ere frutaren ordezkoko. «Frutaren zukuak ez du ezer osasungarri ematen», adierazten du irmo Gurutzetako Ospitaleko espezialistak.

Fruta eta barazkiek duten onena zuntza da, nabarmentzen duenez, eta ematen dituzten bestelako bitaminak ez dira gure gizarteko umeen osasunerako hain garrantzitsuak. «Goxoak dira, baina etxean eginak izan

arren oso zuntz gutxi dute», adierazten du. Adibide argigarria ere jarri du: «Laranja batek 4,7 gramo zuntz dauzka; etxeko laranja zuku batek, berriz, 0,7 gramo. Beraz, askoz errentagarriagoa da laranjaren zortzirena ematea, zuku batek beste zuntz daukana. Gainera, bide batez fruta jaten irakasten ari gara». Beraz, etxean egindakoa edo erositakoa izan, zukuak ez dauka nutrizio baliorik, eta gertuago dago ura azukrearekin nahastuta duen edari batetik fruta ale batetik baino.

Osasuntsu jatea eta nutrizio ohitura osasungarriak sortzea hitzaldien helburu nagusi izanik, Irastorzak planteatzen du barazkiak jateko era desberdinak probatu beharko liratekeela umeak ez aspertzeko. Dioenez, Euskal Herrian barazkiak oso era gutxitan prestatzera ohituta gaude: porrusaldak eta patatekin egiten ditugun lekak, adibidez. Horregatik, proposatzen du barazkiak jateko beste era batzuk ere baliatzeko, gure kulturaren hain ezagunak ez direnak. Bere aholkua: mila errezeta biltzen dituen liburu horietako bat erosi eta erraz prestatzen diren platerekin probatzen hasi.

Orduak ematen ditu egunero Lore Amenabar irurarrak akordeoiarekin praktikatzen. Ura ITURRALDE

infraganti LORE AMENABAR

Helsinkiaraino eraman zuen duela hiru urte bere akordeoi kutunak Lore Amenabar (Irura, 1995) musikaria, ikastera. Oharkabea harrapatu zuen instrumentu honen lekua aldarrikatzen du, asko duela eskaintzeko, «kamaleonikoa» dela. Amesten jarrita, kontserbatorio handi batean irakasle izan nahi luke, baita mundu osoan kontzertuak eman ere.

Lore Amenabar (Irura, 1995) ez da gogoratzen akordeoia jotzen ikasi nahi zuela esan zuen egunaz. «Musikarekiko dudak pasioa nahigabe sentitu nuen, oharkabea esango nuke. Ez dut aukeratu, txikitatik sentitutakoa da», dio. Musika familian betidanik oroitzen du. Bazkalostean, mahai inguruan, kantuan ibili ohi ziren, eta aita eta ama, baita osabak ere, akordeoi jotzaileak ziren. 6 urte-ekin hasi zen Anoetako musika

eskolan eta gaur arte. Finlandian dabil egun, Musikako karrera egiten Helsinkiako Sibelius Akatemian. Musika eskolan hasi eta lehen bi ikasturteetako musikaren inguruko ikasketen ondoren, 8 urte zituenean alegia, hasi zen akordeoia jotzen. Zergatik hautatu zuen kutuna duen instrumentua ez daki, baina uste du familian hainbeste ikusteak eragina izan zuela. Zaharragoa zuen lehengusua ere erreferentzia zen beretzat garai hartan. Piano ikaslea, musika bere ogi-

bidea egin nahi zuela argi zuen lehengusua, eta, nolabait, ideia haietatik ere arnastu zuen Amenabarrek. Bide horretatik jarraitu zuen nerabezaroan. Institutuko ikasketei eskolaz kanpo egiten zituen musika ikasketak erantsi zizkion, 16 urte beteta zer batxilergo hautatu zehaztu behar izan zuen arte. Zalantzarik egin gabe, batxilergo musikala hautatu zuen, Donostiako Zubiri Manteon. Bertan, derrigorrezkoak ziren hainbat irakasgai zituen, eta osagarriek musikare-

kin zuten zerikusia: Musikaren Historia, adibidez. Selektibitatea egin eta etxetik hegan egiteko unea ere heldu zitzaion, noski. Bere begien aurrean mundu zabal bat ireki zen. Argi zituen bi gauza: musikarekin jarraitu nahi zuela eta irakasle on bat zegoen tokian egin nahi zituela ikasketak. Hiru aukera aipatzen ditu. Donostiako Musikaren ikastea, Iñaki Alberdi irakaslearekin; Zaragozara joan, han baitago miresten duen Angel Luis Castaño; edo muga gehiago gainditu eta Helsinkiara joan, Mika Väyrynen eskuetan jartzeko. Azken aukera hori hautatu zuen, bai irakasleagatik bai etxetik ateratzeagatik ere. Mundua ikusteko goseak berak pisu handia izan erabakian. «Gurasoek aukera eman zidaten kanpora joateko, bai ekonomikoki eta baita emozionalki ere, eta egia esan animatu egin nintzen etxetik atera nahi nuelako. Aukera nuela ikusita, eta nire irakasle gogokoenetako bat Sibelius Akatemian zegoenez, ez nuen bitan pentsatu», dio. Formazio akademikoaz gain, kanpoan pertsona bezala ere norbanakoa hazi egiten dela baloratzen du. «Oso aberasgarria da zure habitat naturala atera eta mundua ezagutzea. Musika oso gauza internazionala da eta oso aberasgarria da. Nire herria ikusita nuen, eta hortik kanpo zer zegoen ikusi nahi nuen». Hiru urte daramatza Helsinki. Kontatzen duenez, karrerak Finlandian hiru urtekoak dira, beraz, aurreko lortuko du gradu titulua. Hori lortzeko ordubeteko kontzertua eskaini behar du, eta horretan dabil orain burubelarri, behin eskainiko duen errepertorioa irakaslearekin aukeratu, entseatzen. «Irakasgai gutxiago daude azkenengo ikasturtean, baina gehiago ikasi behar da kontzertua prestatzeko», azaldu du, erantsiz, graduazio data jakin berri duela: datorren apirilaren 18an izango da. Urduri eta gogotsu dago. Errepertorioa osatzeko hainbat arau bete behar dira estiloari dagokionez. Adibidez, obra barroko bat eta obra original bat jo behar dira, hau da,

Musika karreraren graduatzeko eskaini behar duen ordubeteko kontzertua prestatzen dabil. Hitzordu garrantzitsua apirilaren 18an du. Ondoren, master eta espezializazioei ekingo die

akordeoirako espresuki idatzita dagoen obra bat.

Graduatu ondoren ikasten jarraitu nahi du. Buruan ditu bi urteko master bat eta akordeoi pedagogian espezializazio ikasketak. Orotara, Helsinkin bost urte eta erdi egotea aurreikus-ten du, beraz. Momentuz, Eus-ka Herrira udako eta Gaboneta-ko oporrak igarotzera baino ez da etorriko.

OHITURETARA OHITZEA

Finlandian egindako hiru urteek eman diote jada bertako bizi es-tilora ohitzeko denbora, baina ez ditu ahaztu hasiera batean harridura eragin zioten usadio-ak eta egoerak. Adibidez, kalean inor ez ikusteak arreta handia ematen zion, alegia, kalean jen-dea berriketan ez ikustea. Kli-mak, hotz latzak eta garaiaren arabera argitasun faltak, zeriku-si zuzena dute horretan, noski. «Jendea etxetik lanera eta lane-tik etxera doa, agian lanetik denda edo tabernaren batera, baina kanpoan behin ere ez dira gelditzen. Gero ulertu nuen hotz handia egiten duela horre-tarako!», dio irriz. Otorduetako garaietara ere ohitu da: 11.30etik 12.00etara bitartean bazkaltzen dute, eta, afaldu, berriz, 17.00ak aldera, 18.00etan asko jota.

Hizkuntza aldetik ere trebe dabil. 16 urterekin batxilergo musikala hautatuta, ingelesare-kin «serio» jarri zen. Eta Sibelius Akatemian klase guztiak hiz-kuntza horretan diren arren, egunerokoan moldatzeko fin-landiera ere irakasten dute le-hen ikasturtean. Amenabar bere kabuz ere ikasten ari da.

Herri mina, berriz, nazioarte-ko beste gazteekin lasaitzen du. Etxebizitza partekatzen du eta lagun asko ditu. Bertakoekin ba-du harremana, baina bera beza-la atzeritik heldutakoekin beste lotura bat egiten dela uste du, sentimendu berdinek batzen di-tuztelako: etxeko falta, gertuko-en hutsunea... Atzerrian oso zo-rioritsu izan arren noiz edo noiz sentitzen direnak.

Etorkizuneko asmoez edo ametsez mintzo, berehala eran-tzutuen du. Helburua akordeoi jotzaile profesionala izatea:

«Akordeoia jotzea obraren parte bilakatzea da. Ez dut beste ezertan pentsatzen. Musika leuna bada, neu ere leun bihurtzen naiz. Izaera badu, baita neuk ere. Obrarekin sinbiosia lortzea da»

«Musikaz bizi nahiko nuke, bai kontzertuak ematen eta bai irakasle izaten. Hori nahiko nuke. Klaseak eman, amets egiteaga-tik, akademia handia baten, ize-na duen batean, Helsinkiko Si-belius den bezala, Musikene den bezala, Donostiako Kontserbato-rioa den bezala... Eta kontzer-tuak mundu guztian emango nituzke. Horretan ari naiz gogor saiatzen. Ulertzen dut eta jaki-tun naiz ez dela erraza, eta beste milaka gazte daudela ni bezala-xe, baina saiatzen ari naiz».

Bere jaioterrian inor profeta ote den galdetuta, dio egun ez zaiola batere erraza Euskal He-rrian emanaldiak eskaintzea. Le-henik eta behin, Helsinkitik etortzen den garaietan udaleta-

Lore Amenabar, Donostiako Tabakalera berrituan. Egunen batean Gipuzkoako hiriburura bueltatzea ez du baztertzen. Musikenen aritzea gustatuko litzaioke. Ura ITURRALDE

ko kontzertuen agendak urria-goak izaten direlako. Bestalde, Gabonetako bi asteek adibidez, kontzertu bat prestatzeko adina denbora ematen ez diotela azal-tzen du. Hala ere, Donostiarekin lotura ez du eten eta hitz zora-garriak baino ez ditu Musikene-ko Iñaki Alberdientzat –«mais- paregabea», dio–, baita Kontser-batorioko Salvador Paradaren-tzat ere. Nolabait beraiek dira hemengo musika munduarekin uneotan dituen “zubiak” eta la-guntza handia eskaintzen diote-la azaldu du.

AKORDEOIAREN AURRERAPAUZOAK

Akordeoia oso instrumentu «ka-maleonikoa» bezala deskriba-tzen du, edozein musikara «as-ko» egokitzen delako. Azken hamarkadotan bizi izan duen garapena aipatzen du. Horrek, bere ustez, eraman du akordeoia egun dagoen lekura. «Orain dela 50 urte akordeoiak eman zuen pausu handi bat, nazioarte mailan. Orduan, nolabait, adierazi zuen erreperitorio originala ba-

duela eta ‘hau, hau eta hau’ jo-tzea baduela. Izugarri egin du aurrera, baina oraindik bidea gelditzen zaio erabat erakutsi dezan zer den. Bals eta tangoez aparte, badakigu zerbait gehia-go jotzen!», aldarrikatu du.

Kanpotik jendeak nola ikus-ten duen galdetuta, uste du gaur egun asimilatuta dagoela akor-deoiak zertarako balio duen, eta zentzu horretan «oso errecono-zituta» dagoela iritzi du. Hori bai, Amenabarrek eranstun du «beste instrumentuen alturan jartzea» falta zaiola.

Akordeoia jotzen duenean no-la sentitzen den jakin nahi du-gu. Libre, aske, bere baitan mur-gilduta. Bera, instrumentua eta musika baino ez daude une ho-rretan. «Akordeoia jotzea ni neu obraren parte bilakatzea da. Ez dut beste ezertan pentsatzen. Obra leuna bada, neu ere leun bihurtzen naiz. Izaera badu, bai-ta neuk ere. Obrarekin sinbiosia lortzea da, biek bat egitea».

Oihane Larretxea de la Granja

BEHATXULOTIK

Juantxo EGAÑA

CASTELLANO BILDUMA. BIBLIOTECA NACIONAL DE ESPAÑA

BILBOKO LEHEN ANTZOKIA, 1834TIK 1886RA BITARTEKOA

XIX. mendeko bigarren erdialdean ateratako argazkian Bilboko lehen antzokia ikus daiteke, 1834. urtean eraikia eta 1886. urtean eraitsia, txiki geratu zelako eta bere egiturak kalte larriak jaso zituelako Karlistaldietan. Toki horretan bertan inauguratu zen 1890. urtean Arriaga antzokia, dagoeneko Bilbok 50.000 biztanle zituen garaian. Antzokiaren atzeko partean, San Nikolas eliza eta Mallonako hilerria ikus daitezke, Begoñako santutegiaren goialdean. Lehen lerroan, berriz, Bilbo-Tutera eta Bilbo-Portugalete ibilbideak osatzen zituzten merkantzia-trenen trenbidea ikus daiteke. Argazkia Espainiako Liburutegi Nazionaleko Castellano bildumakoa da. Bilduma benetan bikaina da, ikuspegi panoramikoak zein erretratuak jasotzen dituen. Bildumako argazki guztiak 1853tik 1880ra bitartean ateratakoak dira.